

"Hattâ silsile-i felsefenin en mükemmel ferdleri ve o silsilenin dâhîleri olan Eflatun ve Aristo, İbn-i Sina ve Farabî gibi adamlar..." Bu zatlar vahdetü'l-vücutçu mu, yoksa materyalistler mi?

Bu filozoflar "**vahdet-i vücüt**" mesleğinden ziyade maddeci ve materyalist olan panteizm ve monizme yakın bir fikriyattalar. Ama bu onları tamamen ateist ve materyalist yapmıyor. Çünkü bu filozoflar Allah'ı bütünü ile inkar etmeyip Allah'ı, rububiyetini sebeplere devreden ilk bir sebep olarak görüyorlar. Bu fikirlerine "**ukul-u aşere**" demektedirler.

Ukul-u aşere: Kelime olarak *on akıl, ilk akıl, hilkî ve cibilli olan akıl* demektir. Bir kısım eski ve sapık felsefecilere ve hususan İsrakıyyuna göre; teselsül tâbiri ile müessiriyetini iddia ettikleri sebeplerden birincisidir. Bunun neticesi şirke gider.

Bunlara göre, akl-ı evvel Allah'ın mahluku olup ve bundan ikinci akıl, ikincisinden üçüncü akıl... ve böylece "**ukul-ü aşere**" dedikleri birbirinden türeyen on akıl varlığı tevehhüm edilerek dalâlete gidilmiştir.

Bunların iddiasına göre, ilk sebep olan Allah kesret âlemi olan kâinatı bizzat yaratıp idare etmiyor, bu yaratmış olduğu on akıl vesilesi ile idare ediyormuş.

Kısaca **Aristo, İbn-i Sina** ve **Farabî** gibi filozofların materyalistlikleri direkt değil dolaylıdır. Bu yüzden bu filozofların Allah aşkı hesabına maddeyi yok sayan vahdet-i vücuda yakın olmaları düşünülemez.

"**Teşebbüh-ü bi'l-Vâcib**" yani "*Vacibü'l -Vücut olan Allah'a benzemek*" terkinde sarîh ve açık bir şirk unsuru yoktur. Lakin şirke ve küfre yol açacak ve insanı benlik ve kibre sevk edecek unsurları havidir bu terkip. Üstad'ın ibarelerinde **İbn-i Sina, Farabî ve Eflatun** gibi zatların açık bir şekilde şirke girdikleri manası anlaşılıyor.

Sadece *esbabperest, sanemperest, tabiatperest, nücumperest* gibi şirk ve küfür fırkalarına fikri bir zemin ve onlara bir kapı araladığını vurguluyor. Yoksa her ikisini aynı kefeye koymuyor. Ama bu zatların açmış olduğu bu fikri kapıyı kullanıp şirke ve küfre düşen çok fırkalar ortaya çıkmıştır. "**Allah'ın ahlakı ile ahlaklanmak**" ile hiçbir yönle mahlukata kıyasa gelmeyen "**Allah'a benzemek**" arasında çok azim fark var. İşte bu filozoflar bu noktada yanılmışlardır.

Burada "**Tabiata saplanıp, şirkten tamamen çıkamayıp, şükrün geniş kapısını bulamamışlar.**" ibaresi *esbabperest, sanemperest, tabiatperest, nücumperest* gibi ehli küfür ve şirke hitap ediyor. İbn-i Sina, Farabî ve Eflatun gibi zatları ise bunlara kapı açmak ve fikri zemin ihzar etmek noktasından tekdîr ve ta'zîr

---

ediyor yoksa bunları tekfir etmiyor.

“Tabiata saplanıp, şirkten tamamen çıkamayıp, şükürün geniş kapısını bulamamışlar.” İbaresinde şükürün yolunu kapamak manası ise şirk ve küfrün bir gereğidir.

Zira kâinattaki *nimet, ikram, ihsan, tezyinat*, gibi çok fiil ve icraatları sebeplere verirsek, Allah’tan bilmediğimiz için teşekkürü Allah’a değil sebeplere tapmak sureti ile yapmış oluruz. Bu da şükür ve teşekkür yolunu kapamak anlamına gelir.

Elmayı ağaçtan, sütü inekten, balı arıdan geldiğini zu’ım eden birisi, Allah’a değil ağaca, ineğe ve arıya perestiş eder. Böylece şükür ve teşekkürün yönü değişir, Allah’a değil sebeplere olur.

Özetle, *İbn-i Sina, Farabî ve Eflatun gibi zatlar bu yola giren değil sebep olan adamlardır.* Bu yüzden adi ve ami bir müminden öteye geçememişlerdir.